

Historie van katholiek Gouda

- Aflevering 1 -

Ton Luk

In het kader van onderzoek naar het ontstaan van het rooms-katholieke kerkkoor 'Cantate Domino Canticum Novum' is ook een stuk geschiedenis van de rooms-katholieken in beeld gebracht. Hoewel niet exact kon worden bepaald wanneer het koor is opgericht, is wel duidelijk geworden dat in 1906 voor het eerst de genoemde naam werd gebruikt: 'Cantate Domino Canticum Novum': Zingt de Heer een nieuw lied! Blijkens de notulen van het rooms-katholieke kerkbestuur bestond het kerkkoor al in 1857.

Bijgaand artikel, dat in twee afleveringen zal verschijnen, bevat een globale schets van de geschiedenis van de Goudse staties en parochies, met de nadruk op de parochie van Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart. Veel aandacht zal worden besteed aan de namen van de geestelijken die aan de verschillende staties en parochies verbonden zijn geweest.

De periode tot de reformatie

De eerste kerk in de Goudse contreien stond hoogstwaarschijnlijk in Bloemendaal en was genoemd naar de heilige Johannes. De (houten) kerk zal waarschijnlijk gebouwd zijn kort na 1139 en had vermoedelijk een afmeting van 11½ bij 6 meter. Later werd deze vervangen door een grotere kerk van 31 bij 12½ meter, plaats biedend aan 150 tot tweehonderd parochianen. Deze kerk diende als parochiekerk voor Gouda en de omliggende gebieden. Als zodanig fungeerde hij tot 1280. Als kerkgebouw bleef deze bestaan tot het eind van de veertiende of het begin van de vijftiende eeuw.

Waarschijnlijk doordat de bevolking vanwege de ongunstige tijden meer naar de stad trok, werd in 1380 de functie van parochiekerk overgenomen door de Goudse Sint-Janskerk. Deze bestond al een lange tijd en was oorspronkelijk de kapel van het kasteel van Gouda. Deze kerk brandde af op 25 augustus 1438, waarna er een grotere kerk werd gebouwd. Ook deze brandde af en wel op 12 januari 1552, waarna de huidige kerk gebouwd werd.

Pastoor Johannes Tsanctius in 1547. Hij speelde in de twee jaren dat hij nog leefde een belangrijke rol bij de herbouw van de kerk na de brand van 1552. Zijn woonhuis stond aan de Markt (nu nr. 29).

De pastoors, die nog bekend zijn gebleven uit deze kerken, waren de priesters Jacobus in 1280, Albert van Meerten in 1361, Jannis Reiniers, overleden in 1417, Gerard Meyer in 1417, Jan Dircks, overleden in 1422, Wouter Willemsz van Boeckhout in 1422, pastoor Verwal in 1438, Wouter van Boeckhout in 1440 en 1447, Wouter van der Mandre, die ook proost was in Brugge, in 1453, mr. Simon de Laude, theologiehoogleraar, in 1462, Petrus d'Enquechin in 1470, Arthur van Bourbon in 1475, mr. Adam Craenleyde van 1477 tot 1489, Jacobus de Bamsijer, die ook secretaris was van keizer Karel V, in 1514 en Christiaen van der Beke uit Dietmarsche, die tevens zangmeester was van Karel V, in 1525. Hij was pastoor maar werd later kanunnik en hoogleraar aan de universiteit van Leuven; hij overleed op 21 september 1540. Daarna wordt melding gemaakt van mr. Joannes 't Sanctius in 1544 (hij

overleed op 30 april 1554) en Joannes de Hamalia uit Bergheyck, die later kanunnik werd in Hartebeek in Vlaanderen, waar hij op 24 mei 1568 overleed. Daarna kwam mr. Geen Simonsz, als 25-jarige vicaris van de Heer van Blois, in 1560. Hij overleed aan de pest op 13 augustus 1565. Na hem kwamen Joost Bourgeois uit Enghien in Henegouwen in 1565 en mr. Cornelis van Schoonhoven uit Antwerpen, die op 31 oktober 1571 door baljuw Adriaen van Swieten uit de stad werd verbannen, maar op 2 november van datzelfde jaar weer mocht terugkeren. In 1575 was hij vice-pastoor in Brussel.

Bekend gebleven priesters waren Henric in 1353, Ghisebrecht Stomme in 1358, Jan Stempel in 1361, Albrecht van Meerten in 1362, Jannes Tolnaer in 1364, Byman (of Bulman) in 1386, Andries Blooyer in 1395, Jan Camerlinse in 1408, Barent van Hont in 1417, Dirk Floresz in 1425, Walterus (Wouter) van Boeckhout in 1440 (hij was eerder pastoor), Arthur van Bourbon in 1462 (later pastoor), Adriaen Walteri en Joannes Berwaldi in 1470 (tevens onderpastoor), Dirk Evertsz in 1487 (ook onderpastoor), Dirk van Rijn in 1482, mr. Pieter Winkel in 1501 (eveneens onderpastoor), Gijsbertus Raedt in 1505 (hij was de bouwer van de Jeruzalemkapel), Henric Wittense in 1511, Rudolphus Jansz in 1514, Dirk Albertsz, ook in 1514, Christiaan de Beka in 1525, tevens kerkzanger van Karel V en Cornelis Jansz in 1545. Na hen kwamen Cornelis Leonardi Curanus in 1572 en Jan Cornelisz Pieck, die in 1568 zijn eerste mis in de Sint-Jan opgedragen had. Hij woonde op de Korte Gouwe, in het huis waar Sint-Pieter was afgebeeld, en overleed in 1616, waarna hij in de Sint-Janskerk werd begraven. Verder was er nog Jan Franz Basson, die bij emeritus-pastoor Pieck inwoonde. Hij stierf in 1618 op 72-jarige leeftijd.

Het dekenaat Gouda reikte in die jaren tot Schoonhoven en omvatte de dorpen Langerak, Willige, Nieuwpoort, Ammers, Streefkerk, Nieuwlekkerland, Lekkerkerk, Krimpen, Ouderkerk, Capelle, Nieuwerkerk, 's Heeraartsberg, Moordrecht, Brandwijk en Berk(en)woude. Dekens waren onder meer: in 1482 Dirk van Rijn, in 1494 Dirk Dirkse, in 1511 Adam Moort, in 1525 Dirk Albertsz en in 1569 tot het begin van de reformatie Cornelis Gillisse.

Jaarlijks werd op de dag voor Hemelvaart een bedevaart gehouden naar de plaats van de oude kerk en het oude kerkhof in Bloemendaal, mogelijk als herinnering aan deze kerk of voor het gedenken van de doden aldaar. Eenmaal werd deze bedevaart niet gehouden, namelijk in het jaar van de kerkbrand, 1552. Zelfs na de reformatie vonden deze bedevaarten plaats. De laatste werd gehouden in 1672, daarna werd het de gelovigen onmogelijk gemaakt.

Vóór de reformatie was iedereen uiteraard rooms-katholiek. In 1572 waren in Gouda elf kloosters. Behalve in de Sint-Janskerk werd er gekerkt in kloosterkapellen en staties. In dat jaar was nog tweederde van de vroedschap katholiek. De pastoor van de Sint-Janskerk, mr. Judocus (Joos) Bourgeois, poogde op strenge wijze andersdenkenden in het zijns inziens rechte spoor te krijgen. Hij gaf zelfs inwoners aan bij de magistratuur, die daarvan echter niet gediend was, maar zich nog verplicht voelde de plakkatens van Karel V en Philips II uit te voeren. In de herfst van 1571 ontbood Bourgeois zelfs de vier Goudse burgemeesters bij zijn sterfbed in zijn huis op de Spieringstraat, waarbij hij hen de katholieke godsdienst aanbeval. Op 31 mei 1570 en op 4 mei 1571 werden nog vijf Gouwenaars levenslang verbannen en hun goederen verbeurd verklaard. De wederdoper Frans Dircx, stoelenmatter uit de Groenendaal, stierf juist voor het vuur in de brandstapel werd aangestoken.

Als opvolger van Judocus Bourgeois werd in 1570 Michiel van Segiert benoemd met als kapelaan Jan Nauten. Veel zaken werden door de magistratuur uitgesteld en zo mogelijk in de doofpot gestopt. Zij hield graag de zaken in eigen hand. Een belangrijke oorzaak van de opstand tijdens de reformatie tegen de kerk was de haat tegen de katholieke cle-

Pastoor Jodocus Bourgeois († 1571) in het glas (nr. 48) dat hij aan de kerk heeft geschonken. Onder in het glas bevindt zich ook een wapen met de initialen van pastoor Johannes Tsanctius († 1554). Foto: AHGG.

rus, voortkomend uit de inquisitie. Een groep van 42 Goudse burgers onder leiding van lijndraaier Jaap Coire, trok naar Schoonhoven, waar Spaanse troepen gelegerd waren, om de buitenwijken en het klooster 'de Hem' in brand te steken. Zij werden door de Spanjaarden gevangen genomen en twee aan twee aan elkaar gebonden in de Lek verdronken.

Op 10 juli 1572 was er een oploop voor de Sint-Janskerk. Deze werd daarna gesloten. In augustus 1572 verraadde Maarten Schets de katholieke magistraten Jan Heyne en Adriaan Pieters. De katholieken mochten nu alleen nog preken in de Sint-Janskerk, echter zonder er de mis op te dragen. Gouda was massaal overgelopen naar de geuzen. De opgehitste bevolking wilde daarbij het graf van pastoor

Bourgeois in de Sint-Jan onteren. Men wilde zijn lijk overbrengen naar het graf van Faes Dircx en diens lijk in het graf van de pastoor leggen, onder het roepen van de woorden: 'de martelaar in de kerk, de pastoor onder de galg'. Dit lukte niet, maar wel zag men kans de kist van Faes Dircx op de kist van de pastoor te plaatsen.

In opdracht van de vroedschap aan de kerkmeesters werden de kostbaarheden uit de Sint-Janskerk op 24 juli 1572 opgeslagen. Het goud en zilver werd later in Dordrecht in het openbaar verkocht ten bate van de oorlogsvoering tegen Spanje. In 1573 werd de Sint-Janskerk gesloten verklaard voor de katholieken en in gebruik genomen door de protestanten. Het in het openbaar houden van godsdienstoefeningen en processies en het toedienen van de sacramenten werd verboden. Zware straffen werden opgelegd aan de priesters en kloosterlingen die zich niet hielden aan de nieuwe wetten. Ondanks de vervolgingen en de opgelegde boeten en straffen werden er toch regelmatig godsdienstoefeningen gehouden.

Vele kloosters werden verwoest of in beslag genomen. Opmerkelijk was echter de doodstraf die werd opgelegd aan Hans Aultermark, een onderbevelhebber van de beruchte geuzenaanvoerder graaf Lumey, voor het in brand steken van het Goudse Sint-Margarethaconvent. In datzelfde jaar weigerde de vroedschap een predikant te salariëren.

Ondergronds

Bij een visitatie namens de bisschop van Luik, onder wie de Goudse parochie ressorteerde, bleek dat de toestand voor de katholieken teleurstellend was. Pastoor Van Schoonhoven, de opvolger van pastoor Michiel van Segiert, weigerde protestantse kerkdiensten te houden. Op 2 februari 1573 werd hij dan ook als pastoor ontslagen. Zes dagen later namen de calvinisten de Sint-Janskerk in gebruik. Op 12 juni 1573 werd de

pastoor verbannen. In oktober van dat jaar bezocht Lumey met zijn troepen Gouda, plunderde en brandschatte de stad, waarna het moorden begon. De collatiebroeders Rixtelius en Textorius werden op 25 oktober 1573 in de kasteeltuin vermoord. Het Sint-Catharinaklooster werd geplunderd. Gaspar Arnouds, een kloosterling van 'de Hem', werd aan de staart van een paard gebonden en van Schoonhoven naar Gouda gesleept. De andere dag werd hij in de Haven aan een spriet van een schip gebonden en al op en neer wippend omgebracht. Ook in november werden door de soldaten van Lumey vele moorden gepleegd. De Goudse priesters Dirk Gerritse van der Goede en Jacob Kruyk werden opgehangen. Collatiebroeders, Cellebroeders en Minderbroeders vluchtten. Het Sint-Margarethaklooster werd in brand gestoken. De nonnen van het Sint-Catharinaklooster vluchtten naar het logement 't Herthuis' op de Markt. Toen het rustig leek, gingen zij terug maar werden bij de Bostelbrug op de Lange Tiendeweg gevangen genomen en beroofd. In 1573 werd het stadsbestuur vervangen.

Op 5 februari 1574 moesten de priesters de eed van trouw afleggen aan de nieuwe protestantse regering. De kerkelijke gewaden werden opgeëist en de goederen van de conventen van Sint-Magdalena en de Heilige Maria Magdalena werden overgebracht naar het Sint-Catharinagasthuis. In 1576 werd het Minderbroedersklooster op de Spieringstraat afgebroken en enkele andere kapellen gesloopt of geveild, zoals de Noodgods- of Sint-Olofskapel op de Haven, evenals de Sint-Remigiuskapel op de hoek van de Nieuwehaven en de Gouwe. In 1577 volgde de Sint-Anthoniuskapel bij de Zeugstraat en in 1580 werd het Brigittenklooster met de kerk van de Regulieren op de Raam geveild. In 1581 werd het klooster Maria Sterre afgebroken en de Sint-Barbarakapel in de Keizerstraat verkocht. In 1592 werd het Clarissenklooster op de Nieuwehaven in acht delen verkocht. De Sint-Joostkapel op de hoek van de Groenendaal en de Gouwe werd als turfschuur in gebruik genomen. Het Sint-Agnesconvent (later aangeduid als de Agnietenkapel) werd Bank van Lening, de Jeruzalemkapel werd Armenkantoor en het Sint-Catharinaklooster werd deels tuchthuis, terwijl het klooster van de Cellebroeders op de Groeneweg ingericht werd als Latijnse school.

Aanvankelijk werden de godsdienst oefeningen gehouden in de Pauluskapel van de Collatiebroeders, het latere Weeshuis aan de Spieringstraat. De dertigjarige Jan Cornelisz Pieck verzamelde vijftig gelovigen om in Gouda, een stad van zo'n veertienduizend inwoners, te redden wat er te redden viel. De parochie groeide uit tot vijfhonderd zielen. In 1574 werd Pieck tot pastoor benoemd en kreeg in 1575 Jan Fransz Basson als assistent. De Goudse regenten toonden zich zeer tolerant. De fraterheren, de nonnen en begijnen van het Sint-Catharinaklooster werden schadeloos gesteld door het toekennen van alimentatiegeld. De Collatiebroeders werden na zeven weken weer in de stad toegelaten.

De Staten van Holland maanden de Goudse bestuurders in 1590, 1594, 1596 en 1602 op te treden tegen de verboden 'exercities van de Pauselijke religie'. In 1616 keken schout en schepenen echter nog steeds de andere kant op. Om aan de landsplakkaten te voldoen vonden er wel regelmatig invallen door schout en schepenen plaats tijdens misdiensten. Dan volgden zware boetes, die door de gelovigen betaald moesten worden. Omkoppingen met medeweten van het stadsbestuur vonden regelmatig plaats. Om die reden werd in 1618 het stadsbestuur door prins Maurits ontslagen, waarna de 'dolerenden' of contraremonstranten aan de macht kwamen.

Diverse Jezuïeten kwamen regelmatig in de Goudse contreien om er te preken en de sacramenten toe te dienen. Bekende namen waren Willem de Leeuw in 1592, Gerardus Florentius in 1609 en Jacobus Mijndenus in 1611, in 1612 opgevolgd door Bartholmeus Heuvius. Nicolaas Borluyt kwam in 1614 samen met Bartholmeus Pleunius (waarschijnlijk de voornoemde Heuvius) en in 1622 arriveerde Petrus Maillart.

Gezicht op het altaar van Minderbroederskerk aan de Hoge Gouwe 41 (1891). De vaandels zijn vermoedelijk ter ere van het 40-jarig priesterjubiläum van pater Raynaerius Lucassen. Foto: SAHM.

In 1623 kwamen Gulielmus Wareghem (tot 1624) en Engelbertus van Vilsteren, die bleef tot 1629. In 1625 kwam pater Gerardus Martini naar Gouda. Na hem kwamen de paters Vincentius le Boueg in 1638, Jan van Schouwen in 1645, Ludovicus Jacobi in 1648, Philippus Jacobi in 1672, Petrus Noordam in 1673, pater Hertogenli (1673-1682), Bernardus Michiels (1682-1684), Jacobus Vos (1684-1685), Petrus Biesbrouck (1685-1688) en Joannes Lambrechts (1708-1713), waarna de statie gesloten werd. Daar de schrik voor de Jezuïeten er bij de Goudse bestuurders goed inzat, werden zij niet met rust gelaten. Zo overviel baljuw Schaep in 1619 pater Maillart in de brouwerij 'de Passer', het zeventiende huis in de Keizerstraat, en beboette hem met 600 gulden. In 1832 werd in dit gebouw een school gevestigd, welke doorliep tot achter de huidige kerk op de Gouwe. In 1612 werd pastoor Pieck benoemd in de Franciscaner parochie op de Raam, met als assistent Jacobus Mindenus, die in 1613 opgevolgd werd door Bartholemeus Pleunier. In 1616 kwam de Franciscaan Cornelis Adriaensz Diephorst in de parochie op de Raam. Hij woonde ook op de Raam en overleed daar in

1631. In 1618 volgde Pieter Purmerend (geboren op 4 december 1587, overleden 12 februari 1662) kapelaan Basson op. Pastoor Purmerend kocht een pand op de Gouwe voor 4600 gulden en liet dit voor 1600 gulden verbouwen.

In 1616 werd de Jezuïet pater Petrus Maillart pastoor in het huis 'de Passer', gelegen in de Keizerstraat; hij bleef dat tot 1624. Hij werd opgevolgd door Joannes Cornelii en die op zijn beurt in 1633 door de Franciscaan Gregorius Hendricus Simpernel. Deze woonde in 1641 op de Vreemde Vischmarkt (de Hoge Gouwe), in het huis genaamd 'het Compas', en las de mis bij Pieter Stompwijk op de Turfmarkt, bij Frans Jansen op de Vischmarkt (de Lage Gouwe), bij Rolloos in de Wijdstraat, bij Pieter Janssen Kievit op de Gouwe en op zeven of acht andere plaatsen. In 1643 bewoonde pater Simpernel 'de Keizerskroon' in de Keizerstraat, een pand met een uitgang naar de Peperstraat.

Toen overste Grenu van het bezettingsgarnizoen een inval deed in brouwerij 'de Passer' in de Keizerstraat, waar een godsdienstoefening gehouden werd, waren baljuw en schepenen van Gouda daarmee verre van ingenomen en deden moeite hem over te laten plaatsen. Dit lukte. Hij werd opgevolgd door overste Altirive. De stadsregering vond dat religieuze aangelegenheden een stadszaak waren en geen staatszaak. Nog tot en met 1644 zat er een katholiek in de vroedschap, te weten Andries Dircksz Bockenburgh. De opvolgers van pater Simpernel waren Joannes van der Elst (ook Verelst; 1649-1663), daarna pater Lamsweerde tot 1681 en Joannes Maillie tot 1699. Onder de laatsten waren er al zevenhonderd communicanten. Joannes Maillie kreeg in 1672 assistentie van Nicolaus Schoonhauwen, die in 1727 overleed. In 1722 kwam Reinier Reynaerts, die bleef tot 1731, waarna Reinier van den Bosch aantrad, die tot 1760 op deze post bleef. Hij werd opgevolgd door pater Keutten, die hier tot 1785 actief was. Inmiddels was de parochie uitgegroeid tot veertienhonderd communicanten. In 1785 volgde Cornelis Barena pater Keutten op. In 1791 werd Barena opgevolgd door Gerardus de

Beeck (deze bleef tot 1796), die weer werd opgevolgd door Aegidius Gillissen (in functie tot 1813). Er waren toen vijftienhonderd communicanten. In 1622 waren er in Gouda drie- à vierduizend katholieken, in 1635 waren er meer dan vierduizend en in 1656 al zo'n zesduizend, dat wil zeggen: ongeveer de helft van de Goudse bevolking.

De Franciscanen in de Keizerstraat en aan de Hoge Gouwe

De Franciscaan Gregorius Hendricus Simpernel mocht van pastoor Purmerend alleen preken en de biecht horen in de statie in de Keizerstraat; de andere sacramenten werden door pastoor Purmerend zelf toegediend. Pater Simpernel vestigde zich in 1664 op de (Hoge) Gouwe aan de Vreemde Vischmarkt in het huis genaamd 'het Compas', het zevende huis zuidelijk van de Keizerstraat. In 1668 werd dit huis ingericht als pastorie. In de jaren 1749 tot 1772 werd het pand ook gebruikt als kerkgebouw. Daar was in 1732 Reinerus van der Bosch, geboren in Maastricht en vijftig jaar oud, sinds tien jaar Franciscaans pastoor. Het pand was aangekocht door mr. Gerrit Erasmusz Bick voor 6700 gulden en door hem in 1664 aan pater Simpernel afgestaan. Het pand, 'het Compas' dus, had meerdere ingangen aan de Peperstraat en de Keizerstraat. Het brandde in 1767 af. Twee jaar later werd op bijna dezelfde plaats een nieuwe kerk gebouwd met toestemming van de stadsregering. Vóór deze kerk stonden tot 1876 twee huizen met daartussen een poort die leidde naar de daarachter gelegen kerk. Deze poort was reeds in 1664 aangekocht voor tweeduizend gulden. In 1877 werd deze kerk aan de voorzijde uitgebreid. Deze kerk stond er tot 1901, waarna de nieuwe kerk, de huidige Gouwe- of Sint-Jozefkerk, gebouwd werd. De architecten waren D. Margry en Snickers. De aannemer was Jac. Dessing. Deze bouwde de kerk voor een bedrag van 99.185 gulden. De kerk bood plaats aan duizend gelovigen.

In 1796 al werd twee huizen verder een pand aangekocht, dat in 1889 als pastorie in gebruik werd genomen en in 1890 verbouwd werd voor achtduizend gulden. In 1891 werd dit pand ingericht als Sint-Jozef-Weeshuis, dat later opging in het Sint-Jozef-paviljoen, gesticht als weeshuis voor de opvoeding en opleiding van rooms-katholieke weeskinderen en het verplegen van zieken en ouden van dagen. Later werd in voornoemd pand de Maria-Kleuterschool gevestigd.

De Jezuïeten

In de Keizerstraat hadden de Jezuïeten in 1609 een gebouw in gebruik, 'de Keizerskroon' geheten, het derde huis vanaf de Gouwe, waarin zich een orgel (een zogenaamd 'positijff' oftewel positief) bevond, waarbij door de 'cloppen' gezongen werd. Dit orgel werd bespeeld door een blinde organist. Het gebouw had tien uitgangen. Deze statie was de eerste Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart-kerk.

Intussen zat pater Maillart niet stil. Hij zorgde ook voor de katholieken in Bodegraven. In 1619 stichtte hij de Maria-congregatie 'Maria's bezoek aan Elisabeth', waarbij zich twaalf mannen aansloten. Zij verplichtten zich hun dagtaak niet te beginnen alvorens ze zich een half uur aan godsdienstige meditatie gewijd hadden. Voor pater Maillart begon de ellende nadat de vrij gematigde baljuw Schaep op 23 juli 1622 werd afgezet en door baljuw Cloots werd vervangen. In februari 1622 kwam een plakkaat af, met het bevel aan alle vreemde priesters de stad te verlaten. Speciaal had Cloots het op pater Maillart voorzien. Ondanks de behoedzaamheid van deze priester wist Cloots hem te arresteren in het holst van de nacht van 22 november 1622 in het tweede huis van de Kerksteeg, waar toen Lysbeth Geertruid Bik woonde. De katholieke gemeente was in rep en roer en bood de baljuw zeshonderd gulden aan als hij zijn gevangene, die hij in zijn eigen huis had opgesloten, wilde loslaten. Maar de felle katholiekenjager Cloots liet zich Maillart, in zijn ogen een vette kluij, niet ontgaan. De volgende ochtend liet hij hem overbrengen naar de gevangenis in de Tiendewegpoort. Ruim vier maanden heeft pater Maillart,

geboeid aan kettingen, in deze cel gevegeteerd. Daarna werd hij op bevel van prins Maurits naar de Haagse Gevangenpoort overgebracht voor een menswaardiger behandeling. Door bemiddeling van de overste der Jezuïeten, pater Marcus van der Tempel, werd hij op 29 november 1623 in vrijheid gesteld. De Goudse baljuw ontving echter van de Haagse regering een beloning van achthonderd gulden en zijn zoon een jaarwede van vierhonderd gulden.

Rond 1625 volgden er moeilijke jaren met vele invallen, hoge boetes en inbeslagnames. Er werd gekerkt op geheime plaatsen en in panden met meerdere uitgangen. Zo werden er kerkdiensten gehouden bij mr. Vermey op de Lange Tiendeweg, bij Cornelis Diephorst en Dirk de Swaen, bij Pieter Stompwijk op de Turfmarkt, bij brouwer Gijsbert Verharst in 'de Leeuw zonder hoofd', bij Bogaert op de Nieuwehaven en bij Ari Verboer op de Markt, in 't Cromhout' op de Gouwe, in 'den Oliphant' op de Oosthaven, in 't Hert' op de Vischmarkt, bij Susanne Heerenbras op de Westhaven en in het 'clop-penhuis' op de Spieringstraat. Zelfs in 1656 was er nog een streng protestants stadsbestuur en kwamen nog regelmatig vervolgingen en afpersingen voor. Vele katholieken kerkten toen in Haastrecht.

Bij een inval in 1643 in de (thans Oud-)Katholieke kerk op de Gouwe werd tweehonderd gulden boete opgelegd, wat nog meeviel, daar er wel boetes werden uitgedeeld van zes- tot twaalfhonderd gulden. In dat jaar waren er vijf priesters in functie. Na pater Maillart kwamen Gulielmus van Warengem (1623-1624), Engelbert van Vilsteren (1623-1629) en Gerardus Maertensz (Gerardus Martini; 1625-1638) naar Gouda. Martini kerkte vooral ten huize van de onverschrokken Gouwenaar Pieter Stompwijk op de Turfmarkt. Hij stichtte in het jaar 1628 een congregatie voor jonge mannen. In hetzelfde jaar vond op de tweede zondag van de Vasten een overval plaats bij - waarschijnlijk - Pieter Stompwijk. Er waren slechts enkele 'muziek liefhebbers' aanwezig. Pieter Stompwijk en de Jezuïet moesten het het volgende jaar, op 15 augustus 1644, weer ontgelden. Stompwijk verweerde zich flink, maar werd veroordeeld tot een boete van driehonderd gulden. Appèl voor het Hof van Holland baatte niet. Stompwijk weigerde echter te betalen. Hij liet zijn goederen door het gerecht optekenen en ter waarde van de verbeurde som verkopen.

wordt vervolgd